

Proč v komunikaci s dětmi používat popisný jazyk?

EGLE HAVRDOVÁ, KATEŘINA MICHALOVÁ

Tématu pozitivního klimatu třídy a podpory žádoucího chování dětí jsme se v předchozím článku věnovali z pohledu hlavních principů metodiky Dobrý začátek® – pozitivního nastavení, pozitivní pozornosti a proaktivního přístupu pedagoga. Tentokrát se zaměříme na popisný jazyk, který jde s výše zmíněnými principy ruku v ruce, a jež je významným a užitečným nástrojem v komunikaci s dětmi. Popisný jazyk, jakožto neutrální a nehodnotící způsob komunikace, pomáhá rozvíjet jejich poznání, jazykové dovednosti, kreativitu i vztahy s ostatními.

Zamysleli jste se někdy nad tím, jak s dítětem nejčastěji komunikujete? Často se dospělým zdá přirozené vstupovat do kontaktu s dítětem otázkami, například: „Co tady děláš? S čím si to hraješ?“ Otázky však mohou dítě zaskočit, dítě může mít pocit, že je testováno, a může se bát, že udělá v odpovědi chybu. A někdy je možná úplně zbytečné se ptát...

V Dobrém začátku podporujeme pedagogy v komunikaci s dětmi prostřednictvím **popisného jazyka, tedy v komentování, toho, co učitel vidí, slyší, cítí.**

Popisný jazyk jako bezpečná forma komunikace s dítětem

Představme si následující situaci očima dítěte: to sedí u stolu a maluje, je zaujato svou činností, pracuje svým způsobem a tempem. Náhle k němu přistoupí učitel a vyruší ho, byť v dobrém úmyslu, otázkami: „Co to bude? Domaluješ tomu sluníčku paprsky? Co je tohle za barvu?“ Dítě bude pravděpodobně zaskočeno sadou, pro něj testovacími otázkami, na něž učitel čeká správnou odpověď. Může ho také stresovat vědomí, že učitel si myslí, že na papíře je sluníčko, a ono přitom malovalo úplně něco jiného. Anebo třeba ještě ani nevědělo, co maluje, nemělo přesný plán, který mu však nyní učitel svou otázkou podsouvá. Kromě vyvedení z míry může dítě přijít o radost ze své činnosti, a navíc se touto formou komunikace může narušit vztah důvěry mezi učitelem a dítětem.

Jak tedy hovořit s dítětem, abychom ho nezahltili velkým množstvím otázek, a přitom vzbudili jeho zájem o svět, nebrzdili jeho zvědavost a podporovali jeho zvědavost a vytrvalost?

Můžeme začít tím, že otázky ponecháme na chvíli, kdy jsou opravdu nutné a pomáhají k prohloubení dialogu. Schopnost tázat se je vlastně schopnost objevovat svět kolem sebe – měli bychom je tedy nechat hlavně na dítěti. Otázky dospělých v Dobrém začátku doporučujeme nahradit **popisem, komentováním toho, co dítě dělá**, abychom udrželi hovor a dítě vedli a podporovali. Je vhodné využívat pomocná slovesa *vidím, slyším, cítím*. Např. „*Vidím, Honzíku, že stavíš kostky na sebe. Ty drží a nepadají. Střídáš také jednotlivé barvy. Teď jsi dal žlutou kulatou kostku na modrou hranatou.*“

Popisný jazyk je pro dítě bezpečnější, neklade totiž na něj nárok. Popisem dítě nestresujeme, nepodsouváme mu svoje představy, naopak mu dáváme najevo, že si všímáme toho, co samo dělá, povzbuzujeme jeho sebedůvěru a chuť objevovat další nové věci, podporujeme ho v trpělivosti a vytrvalosti, podporujeme vzájemný vztah důvěry. V neposlední řadě rozvíjíme také jeho slovní zásobu.

Používáním popisného jazyka směřujeme naši pozornost k tomu, co je, co se dítěti daří, zároveň se vyhýbáme kritice, opravování dítěte či vytýkání nedostatků. Jak zmiňují učitelky, jež pracují s metodikou Dobrý začátek: „Více se snažím osvojit si popisný jazyk, snažím se vyhýbat se negativnímu hodnocení a více se věnovat všímání si toho pozitivního.“ a „Zaměřuji se na děti, které dělají věci správně. Komentuji popisným jazykem, nahlas.“

Namísto zaměření se na chyby a problémy tedy více podporujeme, všímáme si a komentujeme pozitiva. Děti díky popisnému jazyku slyší, co zvládly, a případně se nasměrují jak dál. Např. „Andulko, vidím, že držíš nůžky špičkou od těla. Druhou rukou si přidržuješ papír a zacházíš s nůžkami opatrně, aby ses nestříhla.“

Popisný jazyk pomáhá dětem (nejenom) lépe porozumět světu kolem nich

Když se budeme držet oficiální definice popisného komentování, jedná se o „způsob mluvy, při kterém mluvčí vykresluje situaci, chování, dosažený výsledek nebo pocit. Jedná se o neutrální a nehodnotící způsob komunikace, kterým lze poskytnout dostatek informací o konkrétní činnosti nebo chování.“¹

Důvodů, proč v komunikaci s dětmi používat popisný jazyk, je hned několik. Jedním z těch hlavních je, že **popisný jazyk pomáhá dětem lépe porozumět světu kolem nich**. Díky

detailnímu a věrnému popisu mohou děti lépe vizualizovat osoby, objekty, jevy nebo situace, o kterých mluvíme. To je zvláště důležité, protože děti se stále učí a rozšiřují své poznání a slovní zásobu.

Dalším důvodem je, že **popisný jazyk podporuje rozvoj fantazie a kreativity u dětí**. Při poskytování bohatých a živých popisů se děti mohou snadněji ponořit do příběhů a situací, což stimuluje jejich představivost a tvořivé myšlení.

Popisný jazyk je také nástrojem, jak **rozvíjet emoční inteligenci dětí**. Skrze pojmenovávání pocitů a emocí se děti učí porozumět svým emocím a pěstovat empatii vůči druhým.

Kromě toho **používání popisného jazyka v komunikaci s dětmi podporuje rozvoj jejich jazykových dovedností**. Při poslechu popisů, které obsahují bohatou slovní zásobu, přesná adjektiva, metafory a srovnání, se děti učí nová slova a způsoby, jakými mohou vyjadřovat své myšlenky a pocity. To může výrazně přispět k rozvoji jejich schopnosti vyjadřovat se jasně a přesně.

V neposlední řadě, **popisný jazyk pomáhá vytvářet silnější emoční vazbu mezi dospělým a dítětem**. Když dospělí popisují svět způsobem, který je pro děti zajímavý a srozumitelný, ukazují jim, že si cení jejich zvědavosti a touhy po poznání. To může posílit vztah mezi dospělým a dítětem a podpořit pocit bezpečí a důvěry u dětí.

Popisný jazyk v denní praxi MŠ

Popisný jazyk v praxi mateřských škol hraje klíčovou roli v rozvoji sociálních a emočních dovedností dětí. Z předchozího výčtu jeho přínosů a důvodů, proč ho v praxi používat, lze vidět, že jeho použití není jen o předávání informací, ale také o budování emocionálního mostu mezi dospělými a dětmi. V mateřských školách je tedy důležité, aby pedagogové používali popisný jazyk v různých situacích při každodenní komunikaci s dětmi.

Avšak osvojit si tento styl komunikace není zcela jednoduché, vyžaduje čas a trénink ze strany pedagoga a jako vždy je třeba „vystoupit ze zajetých kolejí“. Jak zmiňují některé učitelky, které se účastní pravidelných setkávání Center kolegiální podpory v metodice Dobrý začátek: „Bylo to pro mě opravdu těžké. Nemyslím ani tak myslet si na používání a dodržování popisného jazyka, ale především vykročit z „pohodlné“ zóny běžného vyjadřování. Toho, co používáme denně, a snažit se ho změnit. Několikrát jsem se přistihla při svém snažení, že jsem opět sklouzla k nějaké „chybě“. Podle mého to chce trénink a čas. Začít pomalu a postupovat.“ Nebo: „Popisný jazyk je pro

¹ CANGELOSI, S. J. Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků ve výuce. 3. vyd. Praha: Portál, 2000.

KLIMA ŠKOLY

nás stále náročný a mnohdy se musíme soustředit na to, abychom nesklouzávaly k použití jednoduchých slovních spojení.“

Jaké jsou tedy nutné předpoklady pro úspěšné osvojení popisného jazyka a jeho zapojení do praxe? Především je to samozřejmě pochopení pozitivního dopadu popisného komentování v rozvoji dětí. Pak je důležitá **pečlivá příprava nebo školení** učitelů a ochota vystoupit ze zaběhlých stereotypů. Pokud učitelé nejsou řádně seznámeni s technikou, významem a přínosem popisného jazyka, mohou mít potíže s jeho efektivním využíváním ve třídě. Ruku v ruce s tím jde samozřejmě **praktický nácvik**, jak během školení, tak

následně v rámci pravidelného a vytrvalého zkoušení v praxi. Jako velice přínosné také pedagogové uvádějí možnost **vzájemné kolegiální podpory** spojené se zpětnou vazbou a reflexí. Používání popisného jazyka vyžaduje, aby si učitelé našli **čas na promyšlení a formulaci popisů**, které jsou pro děti nejen zajímavé, ale také poučné, ale zároveň nejsou zbytečně složité a pro děti matoucí. Zvolené formulace by měly odpovídat potřebám a schopnostem dané věkové skupiny.

Podívejme se na konkrétní příklady toho, jak popisným jazykem podpořit rozvoj kognitivních dovedností dětí:

Barvy	„Máš červené autíčko a žlutý nákladák.“
Počítání	„Jsou tu jeden, dva, tři dinosauři v řadě.“
Tvary	„Ted' hranatý lego drží na kulatém legu.“
Velikost	„Ten vláček je delší než nákladák.“
	„Modrá kostka je vedle žlutého čtverce a fialový trojúhelník je na dlouhém červeném obdélníku.“ „Ted' dáváš ten malinký šroubek do pravého kroužku.“

Či jak můžeme podpořit rozvoj sociálních a emočních dovedností dětí, jako je spolupráce, empatie, emoce, pomáhání ostatním, trpělivost, vytrvalost.

Pilná práce	„Ty tak pilně pracuješ na té skládačce a
Soustředění	přemýšlíš, kam ten kousek dáš.“
Vytrvalost, trpělivost	„Jsi trpělivý a zkoušíš různé způsoby, jak tam ten kousek dát, aby zapadl.“
Dodržování instrukcí	„Držíš se mých instrukcí, přesně, jak jsem tě požádala. Pečlivě jsi poslouchal.“
Řešení problémů	„Přemýšlíš, jak ten problém řešit – skvělý nápad, jak vyrobit lod.“

Jak shrnuje zkušenost další z účastnic Centra kolegiální podpory, která prošla výcvikem v popisném komentování: „*Užívání popisného jazyka a zavedení jednotných pravidel zlepšilo atmosféru ve třídě a výrazně napomohlo převzetí iniciativy dětí při řešení konfliktů.*“

Pokud byste rádi začali používat popisný jazyk ve své praxi, doporučuje se začít těmito kroky:

Pozorování

Prvním krokem je důkladné pozorování dětí, místa a situací, které chcete popsat. Všimněte si detailů, barev, tvarů, emocí, vůní a zvuků.

Poznámky

Zapište si své první dojmy, myšlenky a pocity. Nebojte se zaznamenat i zdánlivě nepodstatné detaily; právě ty mohou váš popis oživit.

Struktura

Rozhodněte, jestli chcete postupovat chronologicky, zaměřit se na konkrétní detaily nebo popsat celkový dojem a postupně přidávat detaily.

Použití smyslů

Snážete se zapojit všech pět smyslů. Popište nejen to, co vidíte, ale i to, co slyšíte, cítíte, chutnáte nebo dotýkáte.

Výběr slov

Vyberte si přesná a výstižná slova. Místo obecných slov („hezký, špatný“) použijte konkrétní a obrazná slova, která vyvolávají emocionální reakci („zářivý, chladivý“).

Zpětná vazba

Pokud je to možné, nechte svůj popis poslechnout kolegyni. Zpětná vazba vám může pomoci objevit slabá místa nebo vám dát nové nápady, jak popisný jazyk vylepšit.

Schola Empirica dlouhodobě podporuje pedagogy MŠ v rozvoji socioemočních dovedností dětí pomocí metodiky Dobrý začátek® pro MŠ, jež vychází z principů amerického programu Incredible Years.

ZDROJE:

- HAVRDOVÁ, E. a K. VYHNÁNKOVÁ. (eds.) *Dobrý začátek. Ověřené postupy pro učitelky mateřských škol*. Praha: Schola Empirica, 2015.

- KOUTNÁ, M., KLIMEŠOVÁ, M., NETÍK, J., HAVRDOVÁ, E. a B. DVOŘÁKOVÁ. *Závěrečná evaluační zpráva. Centra kolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí Dobrý začátek*. Praha: Schola Empirica, 2022.
- CANGELOSI, S. J. *Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků ve výuce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000.

Egle Havrdová, Ph.D.,
garantka metodiky Dobrý
začátek, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Mgr. Kateřina Michalová,
metodička pro MŠ, Schola
Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Wellbeing v mateřské škole

MARTINA CIENCIALA

Bio-psycho-socio-spirituální rovina je vše to, co sdružuje pojem wellbeing. Dokáže definovat kvalitu života, od které se následně vše odvíjí. Pokud jsme nemocní, nespokojení, rozladění, nemůžeme očekávat produktivitu, ať už ze strany dítěte, nebo ze strany učitele.

Než se zaměříme na wellbeing v prostředí mateřské školy, je třeba se seznámit s jeho významem a původem. Nad slovem

wellbeing je lehce nadřazenější slovo wellness. Někdo tato slova rozděluje, někdo je bere jako velmi podobná. Význam